

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

за темою «Удосконалення системи митного контролю
в Україні»

Виконав:
студент групи ПУ22–1
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Майборода О. А.

Керівник:
к. держ.упр.,
доцент кафедри публічного управління та
митного адміністрування
Голоха Л. Ф.

Рецензент:
завідувач кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»,
д. держ. упр., професор
Чикаренко І. А.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет / ННІ	<u>управління</u>
Кафедра	<u>публічного управління та митного адміністрування</u>
Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
Спеціальність	<u>281 «Публічне управління та адміністрування»</u>
Освітня програма	<u>публічне управління та адміністрування</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

_____ / Антонова О. В. /

« ____ » _____ 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

здобувачу вищої освіти

Майбороді Олександр Андрійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення системи митного контролю в Україні»
керівник роботи: Голоха Любов Федорівна, к.держ. упр.,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом по УМСФ від «24» листопада 2025 року № 977 кс
2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру: 25.05.2026 - 05.06.2026.
3. Вихідні дані до роботи: Митний кодекс України, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Стратегія розвитку системи управління ризиками у сфері митної справи, Стратегія інтегрованого управління кордонами, інші законодавчі та нормативно-правові документи за проблематикою дослідження, міжнародні стандарти та рекомендації Всесвітньої митної організації, офіційні дані Державної митної служби України, навчальна та наукова література, аналітичні та прогностичні матеріали означеної проблематики дослідних організацій, інформаційних агентств, громадських організацій, матеріали мережі Інтернет та інші матеріали.
4. Зміст роботи (перелік питань для розробки): Сутність, мета та принципи здійснення митного контролю. Форми та методи митного контролю в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Нормативно-правове забезпечення митного контролю в умовах євроінтеграції. Організаційна структура та діяльність органів Держмитслужби України. Аналіз обсягів митних надходжень та показників пропуску товарів і транспортних засобів. Імплементация європейських стандартів та принципів Митного кодексу ЄС у національну практику. Цифровізація митних процедур та розвиток електронної митниці. Шляхи підвищення ефективності митного контролю після випуску товарів та управління ризиками.
5. Перелік графічного матеріалу: таблиці та рисунки за проблематикою дослідження.
6. Дата видачі завдання 05.01.2026-15.01.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення теми кваліфікаційної роботи	31.12.25	
2.	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	15.01.26	
3.	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	до 01.04.26	
4.	Збір та обробка статистичних і звітних даних	до 01.04.26	
5.	Проведення розрахунків та аналізу	до 01.04.26	
6.	Написання вступу	до 01.04.26	
7.	Написання розділу 1	до 15.04.26	
8.	Написання розділу 2	до 01.05.26	
9.	Написання розділу 3	до 15.05.2026	
10.	Підготовка висновків	до 20.05.26	
11.	Оформлення роботи	до 25.05.26	
12.	Подання на кафедрі електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 31.05.26	
13.	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	до 10.06.26	
14.	Подання на кафедрі кваліфікаційної роботи	до 05.06.26	

Здобувач освіти

_____ (підпис)

Майборода О. А.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Голоха Л. Ф.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Майборода О. А. Удосконалення системи митного контролю в Україні.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2026.

Метою бакалаврської роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи митного контролю в Україні.

У роботі досліджено теоретичні та правові засади митного контролю, визначено та охарактеризовано форми та методи митного контролю в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Проведено аналіз обсягів митних надходжень та показників пропуску товарів і транспортних засобів, здійснено оцінку ефективності системи митного контролю, визначено основні ризики та проблемні аспекти впровадження системи управління ризиками. У роботі проаналізовано стан імплементації європейських стандартів та принципів Митного кодексу ЄС у національну практику. За результатами дослідження визначено пріоритетні напрями вдосконалення системи митного контролю в Україні.

Ключові слова: митний контроль, митна справа, митні органи, митні процедури, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, Державна митна служба України.

SUMMARY

Mayboroda O.A. Improvement of the customs control system in Ukraine.

Bachelor's qualification thesis in specialty 281 «Public Administration and Management». University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The purpose of the bachelor's qualification thesis is to substantiate the theoretical foundations and develop practical recommendations for improving the customs control system in Ukraine.

The paper explores the theoretical and legal foundations of customs control, defines and characterizes the forms and methods of customs control in the system of state regulation of foreign economic activity. The analysis of the volumes of customs revenues and indicators of the passage of goods and vehicles was carried out, the effectiveness of the customs control system was assessed, and the main risks and problematic aspects of the implementation of the risk management system were identified. The paper analyzes the status of the implementation of European standards and principles of the EU Customs Code in national practice. Based on the results of the study, priority areas for improving the customs control system in Ukraine were identified.

Keywords: customs control, customs affairs, customs authorities, customs procedures, state regulation of foreign economic activity, State Customs Service of Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Сутність, мета та принципи здійснення митного контролю.....	9
1.2. Форми та методи митного контролю в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	12
1.3. Нормативно-правове забезпечення митного контролю в умовах євроінтеграції.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	25
2.1. Організаційна структура та діяльність органів Державної митної служби України.....	25
2.2. Аналіз обсягів митних надходжень та показників пропуску товарів і транспортних засобів.....	29
2.3. Оцінка ризиків та проблемні аспекти впровадження системи управління ризиками.....	32
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	37
3.1. Імплементация європейських стандартів та принципів Митного кодексу ЄС у національну практику.....	37
3.2. Цифровізація митних процедур та розвиток електронної митниці.....	41
3.3. Шляхи підвищення ефективності митного контролю після випуску товарів та управління ризиками.....	46
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена радикальною трансформацією геополітичного та гео економічного становища України, що вимагає невідкладної модернізації національної системи митного контролю. В умовах набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі та активного процесу гармонізації вітчизняного законодавства із європейськими стандартами (зокрема, з Митним кодексом ЄС), чинна система митного адміністрування потребує глибокого реформування. Традиційні підходи до контролю часто виявляються малоефективними перед сучасними викликами, пов'язаними із деструктивним впливом воєнних дій на логістичні ланцюги, зміною векторів зовнішньоторговельних потоків та зростанням ризиків транскордонної злочинності. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність створення нової, високотехнологічної моделі митного контролю, здатної забезпечити баланс між безпековими функціями держави та спрощенням процедур для легального бізнесу.

Додатковим чинником, що підтверджує актуальність цього дослідження, є необхідність тотальної цифровізації та автоматизації митних процесів з метою нівелювання корупційних ризиків. Удосконалення системи митного контролю передбачає ширше впровадження новітніх інструментів, таких як штучний інтелект для аналізу ризиків, автоматизовані системи митного оформлення без участі людського фактора, а також інтеграція національних баз даних до загальноєвропейських інформаційних систем на кшталт NCTS. Мінімізація суб'єктивізму під час прийняття рішень на митному кордоні не лише сприятиме покращенню міжнародного іміджу України як надійного торговельного партнера, а й виступатиме вагомим стимулом для залучення іноземних інвестицій, що є критично важливим для повоєнної відбудови та стабілізації вітчизняної економіки.

Фіскальне та регуляторне значення митних органів у структурі державного управління безпосередньо залежить від чіткості та безперебійності

контрольних процедур. Митні платежі залишаються одним із ключових джерел наповнення державного бюджету України, а ефективний контроль на кордоні є головним інструментом захисту внутрішнього ринку від контрабанди, фальсифікату та недобросовісної конкуренції. Проте надмірний бюрократичний тиск та затягування часу митного огляду створюють штучні бар'єри для інтеграції українських підприємств до глобальних ланцюгів доданої вартості. Окреслена суперечність між необхідністю посилення контролю та потребою у прискоренні товарообігу актуалізує пошук оптимальних правових, організаційних та технологічних шляхів удосконалення митної системи, що й визначило вибір теми дослідження та її науково-практичну цінність.

Метою бакалаврської роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи митного контролю в Україні.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- проаналізувати сутність, мету та принципи здійснення митного контролю;
- розглянути форми та методи митного контролю в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення митного контролю в умовах євроінтеграції;
- визначити організаційну структуру та діяльність органів Державної митної служби України;
- проаналізувати обсяги митних надходжень та показників пропуску товарів і транспортних засобів;
- оцінити ризики та проблемні аспекти впровадження системи управління ризиками;
- визначити пріоритетні напрями вдосконалення системи митного контролю в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення митного контролю в Україні.

Предметом дослідження є удосконалення системи митного контролю в Україні.

Методи дослідження. У бакалаврській роботі використано систему загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зумовлену складністю та багатоаспектністю досліджуваної проблематики. Діалектичний, системно-структурний, а також методи аналізу та синтезу застосовано для з'ясування сутності, структури й функціонального призначення системи митного контролю в Україні; формально-логічний – для забезпечення послідовності, несуперечності та аргументованості висновків. Формально-юридичний метод використано для детального аналізу норм митного законодавства України, порівняльно-правовий – для зіставлення вітчизняних процедур митного оформлення та контролю з європейськими стандартами (зокрема, Митним кодексом ЄС), а метод правового моделювання та прогнозування – для розробки конкретних пропозицій щодо вдосконалення механізмів митного адміністрування та автоматизації процесів.

Структура і обсяг роботи зумовлені специфікою поставленої мети та завдань, розкриттям та характером досліджуваної теми. Робота складається з вступу, трьох розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (60 позицій). Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність, мета та принципи здійснення митного контролю

Ефективність функціонування зовнішньоекономічного комплексу держави безпосередньо корелює з якістю правового регулювання та практичної реалізації захисних механізмів на її митному кордоні. Центральне місце в структурі зазначених механізмів посідає інститут митного контролю, який виступає основним інструментом забезпечення економічної безпеки та суверенітету. Юридична природа цього феномену полягає у системному поєднанні правових, організаційних та технічних засобів, спрямованих на верифікацію легітимності транскордонних потоків товарів і транспортних засобів.

У контексті нормативно-правового виміру сутність митного контролю розкривається через його законодавче визначення. Митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Митного кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку. Таке трактування вказує на багатоаспектний характер контрольної діяльності, яка охоплює не лише фіскальну складову, а й безпекову, екологічну, санітарну та правоохоронну функції, трансформуючи митні органи з інструменту простого фіскального тиску на гаранта міжнародної правомірності [55, с. 127].

Стратегічна мета митного контролю полягає в досягненні збалансованого стану між двома протилежними суспільними потребами: надійним захистом національного ринку від нелегального імпорту чи контрабанди та виявленням правопорушень і водночас – у максимальному прискоренні й спрощенні

процедур міжнародної торгівлі. Досягнення цього балансу можливе лише за умови переходу від суцільної перевірки вантажів до вибіркового контролю, що базується на глибокому аналізі інформації та застосуванні сучасних систем управління ризиками. Завдяки імплементації інформаційних технологій митний контроль трансформується у високотехнологічний процес, де аналітична робота передує безпосередньому фізичному огляду [11, с. 86].

Нормативна архітектура досліджуваного інституту спирається на фундаментальні засади, що визначають межі та правила поведінки суб'єктів владних повноважень. Загальні принципи здійснення митного контролю формують єдину концептуальну основу, яка унеможлиблює суб'єктивізм та адміністративне свавілля на кордоні.

Першим є принцип тотальності митного контролю, згідно з яким митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Цей принцип закріплює універсальність правової дії митного режиму, підтверджуючи, що жоден об'єкт приватного чи публічного права не може уникнути легітимної процедури перевірки [35, с. 183].

Важливою гарантією законності є принцип виключності повноважень митних органів, за яким митний контроль здійснюється виключно органами доходів і зборів відповідно до Митного кодексу України та інших законів України. Наділення єдиної спеціалізованої системи інституцій монопольним правом на проведення контрольних операцій дозволяє уніфікувати практику правозастосування, розмежувати сфери відповідальності між різними відомствами та забезпечити належний рівень професіоналізму під час проведення митних формальностей.

З метою недопущення штучного стримування зовнішньоторговельного обороту та мінімізації витрат бізнесу діє принцип мінімізації митних формальностей. Він передбачає виконання органами доходів і зборів мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи. Цей принцип

безпосередньо корелює з міжнародними стандартами, зокрема з положеннями Кіотської конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Він зобов'язує структуру оптимізувати внутрішні алгоритми перевірки, відмовляючись від надлишкових або дублюючих дій, якщо наявна інформація свідчить про низький рівень ризику правопорушення [34, с. 128].

Динаміка та унормованість практичних дій на кордоні забезпечується чітким алгоритмуванням процесів, що відображає принцип стандартизації та технологічності. Згідно з ним митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. Наявність таких схем створює жорсткі процедурні рамки для посадових осіб, фіксує послідовність взаємодії з іншими контрольними службами та забезпечує транспарентність і прогнозованість усього процесу для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [32, с. 124].

Таким чином, комплексний аналіз сутнісних параметрів, цільових орієнтирів та законодавчих принципів реалізації митного контролю дозволяє констатувати, що цей інститут є динамічною правовою системою, яка еволюціонує в напрямку цифрової трансформації та сервісної орієнтації. Поєднання принципу тотальності об'єктів контролю з вимогою мінімізації митних формальностей вимагає від держави постійного вдосконалення інформаційно-аналітичних інструментів та систем управління ризиками. Усталеність технологічних схем та виключність повноважень митних органів виступають надійною правовою гарантією дотримання балансу між публічними інтересами безпеки та приватними свободами міжнародної торгівлі, що є необхідною умовою повноцінної інтеграції України до глобального та європейського економічного простору.

1.2 Форми та методи митного контролю в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Забезпечення стабільного розвитку національної економіки та захист її внутрішнього ринку від деструктивних зовнішніх впливів вимагає формування дієвого та збалансованого механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У загальній структурі такого регулювання особливе місце належить митній політиці, яка виступає одночасно як фіскальним інструментом, так і бар'єром для протиправних транскордонних потоків. Реалізація цих завдань безпосередньо покладена на інститути митного адміністрування, ключовою функціональною складовою яких є система контрольних процедур на митному кордоні.

Юридична та організаційна сутність зазначеної діяльності найповніше розкривається через дослідження її внутрішньої структури, а саме через аналіз конкретних форм і методів, за допомогою яких держава здійснює верифікацію легітурності зовнішньоторговельних операцій. Під формами митного контролю в юридичній доктрині прийнято розуміти законодавчо визначені окремі види контрольних дій та операцій, які застосовуються посадовими особами для забезпечення дотримання правового режиму переміщення матеріальних благ. Натомість методи відображають сукупність аналітичних, логічних та технічних способів, що безпосередньо оптимізують процес вибору та застосування цих форм на практиці [33, с. 12].

Системний підхід до організації митної справи вимагає чіткої класифікації та послідовного застосування всього нормативно визначеного інструментарію. Вітчизняне законодавство пропонує вичерпний та логічно структурований перелік форм, кожна з яких орієнтована на перевірку конкретного аспекту діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Застосування цих форм митними органами відбувається на основі аналізу інформації, оцінки ризиків та відповідно до встановлених процедурних алгоритмів, що мінімізує прояви суб'єктивізму посадових осіб.

Першою та найбільш масовою формою митного контролю, яка передують більшості інших контрольних операцій, виступає перевірка документів та відомостей. Означений захід спрямований на верифікацію даних, які відповідно до ст. 335 Митного Кодексу України надаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Документальний контроль дозволяє зіставити задекларовані відомості з фактичними характеристиками контракту, транспортних накладних, інвойсів та сертифікатів відповідності, встановлюючи первинну юридичну легітимність операції [37, с. 240].

Ефективність документальної перевірки безпосередньо залежить від рівня її цифровізації, оскільки сучасний митний оборот оперує переважно електронними реєстрами та деклараціями. Порівняльний аналіз цифрових відомостей дає змогу виявити типові розбіжності у вазі, кодуванні товарів за УКТ ЗЕД чи заявленій митній вартості ще до моменту прибуття вантажу в пункт пропуску. Таким чином, ця форма контролю трансформується з пасивного вивчення паперових носіїв на динамічний процес комп'ютерного моніторингу та аналізу великих масивів даних [29, с. 75].

Наступною важливою і найбільш наочною формою правової верифікації є митний огляд, який передбачає безпосереднє візуальне або технічне дослідження об'єктів контролю. До цієї групи заходів законодавець відносить огляд та переогляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, а також особистий огляд громадян. Проведення огляду дозволяє перевірити відповідність фактичної наявності вантажу тим відомостям, що були зафіксовані в супровідній документації під час попереднього етапу оформлення.

Слід зазначити, що кожна підформа огляду має свій ступінь обмеження прав суб'єктів, тому її застосування суворо регламентоване законом. Наприклад, особистий огляд громадян є винятковою формою митного контролю, яка може проводитися лише за наявності обґрунтованих підстав вважати, що особа приховує предмети контрабанди або товари, заборонені до

переміщення. Огляд і переогляд вантажів та транспортних засобів, у свою чергу, проводяться переважно селективно, на підставі спрацювання автоматизованої системи управління ризиками, щоб уникнути штучних затримок у пунктах пропуску [44, с. 115].

Забезпечення безперервності державного нагляду за потоками матеріальних цінностей неможливе без належного інформаційного супроводження, яке реалізується через облік товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України. Ця форма митного контролю полягає у фіксації та систематизації відомостей про кожен об'єкт, який перетинає державний рубіж або перебуває під митним тарифікаційним наглядом. Формування єдиної бази даних дозволяє відстежувати часові та просторові параметри переміщення вантажів, упереджуючи їх незаконне вилучення з-під контролю [13, с. 105].

Облікові процедури забезпечують прозорість логістичних процесів і виступають основою для формування державної митної статистики. Завдяки надійному обліку державні інститути отримують об'єктивну інформацію про обсяги імпорту, експорту та транзиту, що дає змогу оперативно коригувати тарифи, квоти та інші важелі торговельної політики. Окрім цього, тотальний облік транспортних засобів спрощує контроль за дотриманням строків їхнього тимчасового ввезення або транзитного переміщення територією країни.

У ситуаціях, коли документальних чи візуальних джерел недостатньо для формування однозначних висновків про характер операції, митні органи застосовують усне опитування громадян та посадових осіб підприємств. Означена форма контролю є допоміжним, але надзвичайно важливим елементом отримання первинної або уточнюючої інформації щодо походження товарів, їхньої вартості, мети переміщення чи кінцевого одержувача. Протоколювання або фіксація результатів такого опитування може слугувати підставою для призначення поглиблених форм перевірки [6, с. 183].

Специфіка усного опитування полягає в його оперативному характері та безпосередньому контакті інспектора з учасником правовідносин. Для

посадових осіб підприємств це можливість надати кваліфіковані роз'яснення щодо складних технічних характеристик продукції або специфіки умов поставки, зафіксованих у зовнішньоекономічному контракті. Для митних органів цей інструмент виступає додатковим джерелом вербальних відомостей, які допомагають оперативно ідентифікувати потенційні схеми мінімізації податкових зобов'язань або спроби приховування реальних обставин угоди.

Просторовий аспект митної діяльності вимагає контролю не лише за рухомими об'єктами, а й за територіями, де ці об'єкти легально накопичуються чи зберігаються. З цією метою застосовується огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до Митного Кодексу та інших законів України покладено на митні органи. Фізична недоторканність та правова ізольованість цих зон є запорукою збереження митного статусу вантажів.

Моніторинг зазначених об'єктів інфраструктури дозволяє державі переконатися в дотриманні технічних та режимних вимог, що висуваються до місць зберігання нерозмитненої продукції. Інспектування складських комплексів та зон безмитної торгівлі упереджує ризики несанкціонованого доступу третіх осіб до товарів, які ще не пройшли повного циклу митного оформлення. Окрім того, це гарантує, що діяльність у межах спеціальних правових режимів (наприклад, у вільних митних зонах) здійснюється виключно в межах, санкціонованих національним законодавством [21, с. 115].

Поряд із фізичним оглядом інфраструктурних об'єктів вагоме значення має верифікація внутрішніх управлінських та облікових процесів самих суб'єктів господарювання. Законодавець виділяє таку форму, як перевірка обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем. Даний захід передбачає аудит внутрішніх книг обліку, складських реєстрів та електронних систем обліку підприємств, які

мають статус уповноважених економічних операторів або утримують митні ліцензійні об'єкти.

Зіставлення внутрішніх даних підприємства з інформацією, наявною у митних реєстрах, дозволяє оперативно виявити факти прихованого випуску товарів у вільний обіг без сплати належних зборів. Ця форма контролю орієнтована на довгостроковий моніторинг діяльності великих імпортерів та логістичних провайдерів. Вона базується на принципах взаємної довіри та прозорості, стимулюючи бізнес до ведення білого, легального бухгалтерського обліку своїх зовнішньоекономічних операцій [59, с. 216].

Найбільш масштабною та комплексною формою фіскального нагляду є проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, в тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів. Такі перевірки можуть бути як виїзними, так і невиїзними, плановими або позаплановими, і охоплюють глибокий ретроспективний аналіз усієї фінансово-господарської діяльності підприємства-резидента. Головний вектор зусиль тут спрямований на виявлення латентних правопорушень, які неможливо зафіксувати безпосередньо під час перетину кордону.

Документальний аудит дозволяє оцінити реальність господарських операцій, дослідити ланцюжки перепродажу імпортованого товару на внутрішньому ринку та перевірити правильність формування митної вартості на основі даних бухгалтерського балансу. Ця форма митного контролю переносить центр ваги з оперативної перевірки на кордоні у сферу аналітичного пост-аудиту. Завдяки цьому суттєво знижується адміністративне навантаження на пункти пропуску, прискорюється товарообіг, а держава отримує ефективний інструмент протидії розмиванню податкової бази та виведенню капіталів в офшорні юрисдикції [27, с. 36].

Міжнародний характер сучасної торгівлі обумовлює необхідність виходу контрольних процедур за межі національної юрисдикції, що реалізується через направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій,

уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митному органу. Цей інструмент є незамінним у випадках, коли виникають обґрунтовані сумніви щодо справжності сертифікатів походження товару, підписів чи печаток на міжнародних автомобільних накладних (CMR) або реального рівня цін, зазначених в експортних деклараціях країни відправлення.

Взаємодія з іноземними митними адміністраціями в межах угод про правову допомогу та співробітництво дозволяє отримувати безпечні докази митних правопорушень. Наприклад, отримання офіційної відповіді від митних органів країни-експортера із копією оригінальної декларації дає змогу точно встановити факт заниження митної вартості чи фальсифікації відомостей про країну походження з метою ухилення від сплати антидемпінгових чи спеціальних мит. Таким чином, транскордонний інформаційний обмін стає ключовим елементом детекції масштабних міжнародних схем контрабанди [60, с. 35].

Фінальним та інтегруючим елементом усього контрольного ланцюжка виступає пост-митний контроль, нормативно закріплений у ст. 336 Митного кодексу України [1]. Ця форма контролю є системним продовженням та логічним завершенням усіх попередніх етапів перевірки, оскільки вона здійснюється вже після того, як товари випущені у вільний обіг. Основне завдання пост-митного контролю полягає в перевірці достовірності даних, заявлених у митній декларації, шляхом вивчення комерційних документів, контрактів, бухгалтерських книг та інших відомостей, що зберігаються у суб'єкта господарювання.

Перевага пост-митного контролю полягає в тому, що він дозволяє поєднати високу швидкість пропуску вантажів через кордон із гарантованою невідворотністю покарання за порушення закону. Бізнес отримує можливість миттєво розпоряджатися своїми товарами, а митні органи – час для спокійного, детального та всебічного аналізу угоди. Вказане повністю відповідає сучасній філософії європейського митного права, яка передбачає максимальне

спрощення процедур на кордоні при одночасному посиленні контролю всередині країни [9, с. 48].

Паралельно з нормативно визначеними формами, ефективність державного регулювання забезпечується через методи митного контролю. Якщо форма є зовнішнім проявом контрольної діяльності, то метод – це внутрішній спосіб, шлях або аналітичний інструмент, який використовується для досягнення мети. До ключових методів митного контролю належать: метод безпосереднього (фізичного) спостереження, аналітичний метод (дослідження документів та операцій), метод порівняльного зіставлення даних, метод ідентифікації об'єктів, метод криміналістичного аналізу документів, а також метод митного аудиту та пост-аудиту.

Особливе місце у сучасній системі державного регулювання посідає метод вибірковості, що реалізується через функціонування Системи управління ризиками (СУР). Даний метод полягає в автоматизованій оцінці інформації про товари та суб'єктів ЗЕД з метою виявлення операцій із високим ступенем загрози порушення митного законодавства. Метод управління ризиками дозволяє митним органам відмовитися від суцільної перевірки вантажів, фокусуючи обмежені ресурси виключно на потенційних правопорушниках, що водночас прискорює пропуск законослухняних підприємців.

Важливим інструментом фіскального нагляду виступає метод митної експертизи, який передбачає залучення спеціальних знань та технічних засобів для дослідження хімічного складу, фізичних властивостей та походження товарів. Цей метод є незамінним для правильного визначення коду товару за УКТ ЗЕД, від якого безпосередньо залежить розмір митних платежів. Окрім цього, в умовах цифровізації активно розвиваються методи електронного моніторингу та дистанційного контролю, які дозволяють здійснювати нагляд за переміщенням вантажів у режимі реального часу за допомогою супутникових систем та електронних пломб [15, с. 73].

Таким чином, аналіз архітектури, цільової спрямованості та специфіки реалізації форм і методів митного контролю свідчить про їхню засадничу роль

у системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Законодавчо закріплений масив форм – від первинної перевірки документів до комплексного пост-митного контролю – у поєднанні з аналітичними та ризико-орієнтованими методами забезпечує всеохоплюючу верифікацію легітурності транскордонних торговельних потоків. Поєднання фізичних дій із методами автоматизованого аналізу інформації дозволяє державі ефективно виконувати фіскальну та безпекову функції.

1.3 Нормативно-правове забезпечення митного контролю в умовах євроінтеграції

Присвоєння Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу відкрило принципово нові перспективи для здійснення системних правових трансформацій у національній правовій системі. Означений геополітичний крок актуалізував необхідність кардинального переосмислення дієвості вітчизняних інститутів, оскільки значна кількість правових норм і регуляторних механізмів тривалий час існувала формально, не здійснюючи реального позитивного впливу на суспільні та економічні відносини. Відтак, перед державою постало першочергове завдання, яке полягає у пошуку нових, сучасних юридичних інструментів, здатних забезпечити високу ефективність системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Вектор зазначених реформ безпосередньо спрямований на комплексну модернізацію та трансформацію українського законодавства згідно з європейськими стандартами і критеріями в митній сфері. Сучасний етап функціонування вітчизняної митної системи демонструє наявність глибоких структурних та процедурних дефіцитів, які раніше не вдавалося подолати шляхом точкових чи поверхневих перетворень. Особливо гостро ця проблема окреслилася в умовах активізації євроінтеграційних процесів, оскільки з підписанням і ратифікацією Угоди про асоціацію з Європейським Союзом

Україна взяла на себе чіткі міжнародно-правові зобов'язання щодо повної гармонізації митної справи із європейським нормативним масивом [14, с. 161].

Основним концептуальним орієнтиром правової адаптації виступає імплементація найкращих європейських практик та підготовка національної інфраструктури до безперешкодного приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Фундаментальною складовою цього процесу є повноцінне розгортання та інтеграція України до Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS), яка виступає головним інформаційно-технологічним базисом для договірних сторін Конвенції. Заявлена мета зазначених організаційно-правових заходів полягає у створенні прозорого митного середовища та забезпеченні ефективного захисту прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [4, с. 119].

Вагомим кроком на шляху реалізації визначеної стратегії стало ухвалення Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань виконання Глави 5 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» (далі – Закон № 2510) [2]. Даний нормативний акт запровадив суттєві зміни до вітчизняного законодавства, спрямовані на нормативне забезпечення транзитного співробітництва та адаптацію регуляторних процедур до регламентів ЄС. Оновлені приписи покликані підвищити рівень прозорості митного режиму та мінімізувати корупційні ризики завдяки автоматизації процесів.

Необхідність розроблення та прийняття Закону № 2510 була зумовлена кількома об'єктивними чинниками, серед яких базове місце посідає безпосереднє виконання міжнародних зобов'язань України в межах Угоди про асоціацію, зокрема наближення національних норм до митного права ЄС відповідно до Додатка XV. Окрім цього, важливим імперативом виступала потреба реалізації положень ст. 76 та 84 Угоди, що детермінують участь держави у спільній транзитній системі згідно з Конвенцією від 20 травня 1987 р.

Не менш значущою причиною була очевидна недосконалість глави 4 Митного кодексу України, оскільки колишній механізм розгляду скарг не міг гарантувати захисту прав бізнесу та створював передумови для посадових зловживань.

Змістовна новелізація, запроваджена Законом № 2510, охоплює низку стратегічних напрямів, які копіюють успішні правові моделі європейського простору. Зокрема, відбулася повна уніфікація правил отримання статусу фінансового гаранта відповідно до європейських вимог, а також оптимізація інструментів забезпечення оплати митних платежів. Законодавчо впроваджено систему авторизацій на застосування таких сучасних спрощень, як «загальна гарантія», «зменшення розміру забезпечення базової суми» та «звільнення від гарантії», що повністю кореспондує з духом Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Важливим кроком назустріч вітчизняному підприємницькому сектору стало суттєве розширення можливостей користування спрощеннями в митних формальностях. Якщо раніше такі преференції були монопольним правом виключно Авторизованих економічних операторів, то нове правове регулювання відкриває цей інструментарій для ширшого кола надійних підприємств, які відповідають чітко визначеним критеріям авторизації. Такий ліберальний підхід стимулює бізнес до ведення легальної діяльності та підвищує конкурентоспроможність українських експортерів [7, с. 133].

Суттєвих реформаторських змін зазнав інститут досудового врегулювання спорів, що виявилось у покращенні процедури розгляду скарг платників податків в адміністративному порядку. Модернізація цієї сфери передбачає перехід на цифрові рейки, надаючи суб'єктам право подання скарг в електронній формі з жорстким регламентуванням строків розгляду та прийняття рішень. Подібна прозорість усуває суб'єктивний фактор та закладає підвалини для формування стійкої довіри між бізнесом і державними органами.

Окрім того, Закон № 2510 адаптував механізми видання рішень митними органами до стандартів, що діють на території Європейського Союзу. Ці правові новели детально кодифікують права та обов'язки як посадових осіб

митниці, так і представників підприємств на етапі розгляду відповідних заяв. Регламентация процедур зміни, перегляду, скасування чи анулювання індивідуальних актів створює чітке правове поле та виключає можливість волюнтаристських рішень з боку контролерів.

Окремої уваги заслуговує нормативне впровадження специфічної процедури кінцевого використання, яка дозволяє здійснювати випуск іноземних товарів на митну територію України за зниженими ставками ввізного мита. Цей режим поєднує в собі надання фінансових гарантій на різницю між стандартною та пільговою ставками з одночасним жорстким контролем за тим, щоб ввезені матеріальні цінності були використані суворо за заявленим цільовим призначенням, що є класичним елементом митної архітектури ЄС.

Найбільш значущою доктринальною та практичною інновацією Закону № 2510 стало закріплення в системі вітчизняного права європейського принципу «права бути почутим». Суть цієї норми полягає в тому, що у випадках, коли митний орган має намір ухвалити рішення, яке може негативно вплинути на майнову чи правову сферу особи (так зване «несприятливе» рішення), державна інституція зобов'язана попередньо повідомити про це зацікавлену сторону. Особа, у свою чергу, отримує легальну можливість протягом 30 днів подати письмові зауваження, контраргументи та документи для захисту своєї позиції до моменту офіційного винесення негативного акта.

Проте, зважаючи на необхідність забезпечення балансу публічних та приватних інтересів Закон встановлює чіткі межі та обмеження щодо застосування права бути почутим. Цей правовий інструмент не може бути реалізований, якщо він створює реальну загрозу для національної безпеки, життя і здоров'я громадян, екологічної стабільності або прав споживачів. Аналогічно, обмеження діють у випадках, коли надання такої преференції може зашкодити проведенню кримінальних розслідувань правоохоронними органами або стосується технічних відмов у прийнятті заяв та зняття з обліку [5, с. 61].

Реформаторський характер законодавчих змін чітко простежується у трансформації суті розгляду скарг: на зміну практиці надання формальних

«відповідей» прийшов обов'язок прийняття одного з конкретних рішень (повне задоволення, часткове задоволення або відмова). Залежно від рівня органу, закон диференціює інструменти реагування – від повного скасування неправомірного акта та винесення нового рішення до внесення змін в оскаржуваний документ.

Наступним логічним етапом ідеологічної та нормативної гармонізації стало ухвалення Верховною Радою України 22 серпня 2024 р. Закону України № 3926 «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» [3]. Цей нормативно-правовий акт орієнтований на глибоку інтеграцію правового поля та безпосереднє узгодження вітчизняних приписів із Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013, який встановлює Митний кодекс Союзу.

Закон № 3926 забезпечив тотальну адаптацію понятійно-категоріального апарату національного законодавства до європейських стандартів, що дозволило усунути колишні термінологічні розбіжності під час здійснення міжнародних процедур. Крім того, кардинально оновився інститут митного представництва на основі європейських засад. Нове правове регулювання чітко розмежовує поняття прямого представництва (дія від імені та в інтересах іншої особи) та непрямого представництва (дія в інтересах іншої особи, але від власного імені), детально врегульовуючи солідарну відповідальність між суб'єктом ЗЕД та митним брокером.

Прийнятий акт суттєво вдосконалив процедуру надання авторизацій, чітко розподіливши повноваження між рівнями митної системи. Відповідно до його положень, центральний орган виконавчої влади наділений виключним правом видачі дозволів на митну брокерську діяльність, тоді як регіональні митниці відповідають за авторизацію експлуатації складських комплексів, зон тимчасового зберігання та режимів кінцевого використання. Для бізнесу було встановлено адаптаційний період тривалістю 18 місяців, протягом якого необхідно підтвердити відповідність новим суворим критеріям, включаючи

бездоганну податкову репутацію та відсутність фактів притягнення до кримінальної відповідальності [12, с. 202].

У межах європейського підходу до типізації митних режимів Закон запровадив революційне правове рішення – можливість переміщення товарів під митним контролем у межах одного режиму без їхнього обов'язкового поміщення у митний режим транзиту. Окрім цього, нормативно розширено перелік звичайних операцій з товарами на складах, удосконалено механізми захисту прав інтелектуальної власності на кордоні та регламентовано процедури передачі прав утримувача авторизації, що значно полегшило поточний логістичний супровід.

Варто також зважити на специфіку функціонування вітчизняної економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану. Об'єктивні логістичні затримки, спричинені безпековими чинниками, обумовили оптимізацію строків перевезення, у зв'язку з чим нормативно виключено час очікування транспортних засобів на кордоні із загальних строків транзиту, за умови своєчасного інформування контролюючих органів. Практична реалізація цього Закону дозволила кардинально підвищити конкурентоспроможність українського експорту та заклала надійний фундамент для повноцінної інтеграції у європейський митний простір.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення митного контролю в Україні перебуває на етапі докорінної та незворотної модернізації, яка зумовлена необхідністю повної інтеграції національного правового поля у європейський економічний простір. Ухвалення Закону України № 2510 та подальше прийняття Закону України від 22 серпня 2024 р. № 3926 забезпечили практичну імплементацію ключових інститутів Митного кодексу ЄС, таких як право бути почутим, чітке розмежування прямого й непрямого митного представництва та впровадження системи прозорих спрощень для надійних підприємств.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1 Організаційна структура та діяльність органів Державної митної служби України

Ефективність функціонування фінансово-економічної системи держави та надійність захисту її митних рубежів безпосередньо залежать від чіткості побудови та інституційної стійкості органів виконавчої влади. Головним суб'єктом, на який покладено місію практичної реалізації державної митної політики, є Державна митна служба України (Держмитслужба). Створена в 2019 р. як єдиний центральний орган виконавчої влади, вона консолідувала у своїй структурі функції правозастосування, фіскального нагляду та протидії правопорушенням у сфері транскордонного обігу матеріальних цінностей. Специфіка її правового статусу визначається тим, що діяльність Держмитслужби спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України, що підкреслює її стратегічне значення для бюджетної безпеки та фінансової стабільності країни.

Організаційна архітектура Держмитслужби побудована на засадах жорсткої лінійної підпорядкованості та територіального розподілу повноважень, що дозволяє забезпечити безперервний контроль на всій митній території країни. Центральною ланкою системи є безпосередньо апарат Державної митної служби України, який здійснює загальне керівництво, нормативно-методичне забезпечення та стратегічне планування. Вертикаль управління спускається до регіональних митниць, які діють у межах закріплених за ними географічних регіонів і безпосередньо відповідають за організацію перевірок, контроль за дотриманням митних правил та координацію підпорядкованих інфраструктурних елементів [17, с. 221].

Нижчим, але найбільш оперативним значущим рівнем системи є митниці та їхні структурні підрозділи – митні пости. Саме митні пости здійснюють безпосередній контакт із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, виконуючи функції реєстрації, огляду та випуску товарів і транспортних засобів комерційного призначення, які перетинають кордон. Паралельно з територіальною вертикаллю функціонують спеціалізовані установи та управління, до яких належать центральні департаменти, митні лабораторії, що здійснюють складні експертизи товарів, а також освітні організації, відповідальні за підготовку та підвищення кваліфікації кадрів. Створення, реорганізація та ліквідація всіх цих підрозділів є виключною прерогативою Держмитслужби, а призначення керівного складу здійснюється безпосередньо її Головою.

Сучасний етап розвитку вітчизняного митного інституту ознаменований проведенням масштабної структурно-функціональної реформи, нормативним підґрунтям якої став Закон № 3977 «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» підписаний Президентом України та введений в дію 31 жовтня 2024 р. Цей законодавчий акт спрямований на повне перезавантаження митної системи за моделлю, узгодженою з міжнародними фінансовими інституціями та європейськими партнерами. Головна ідеологія реформи полягає в забезпеченні політичної та операційної незалежності керівництва служби, мінімізації корупційних ризиків та формуванні принципово нового, високопрофесійного кадрового потенціалу митних органів [19, с. 70].

Ключовим елементом нової управлінської моделі є запровадження відкритого та прозорого конкурсу на посаду Голови Держмитслужби, де вирішальну роль відіграють міжнародні організації. Політична незалежність новопризначеного керівника гарантується захистом від безпідставних звільнень, оскільки припинення повноважень тепер можливе виключно за результатами незалежного зовнішнього аудиту.

Новий правовий режим також передбачає обов'язкову переатестацію всього кадрового складу протягом 18 місяців, причому половину членів атестаційних комісій для керівних посад формують міжнародні експерти за пропозиціями провідних бізнес-спільнот, що гарантує об'єктивність процесу та очищення системи від недоброчесних елементів. Як компенсаторний та стимулюючий механізм Закон закріплює суттєве підвищення заробітних плат посадових осіб, наближаючи їх до європейських стандартів.

Глибокі організаційні перетворення безпосередньо впливають на якість виконання фундаментальних функцій, покладених на митні органи в системі державного управління. Базовим завданням інституції залишається комплексний захист економічних інтересів України та забезпечення неухильного дотримання митного законодавства всіма учасниками торговельного обороту.

Окрім суто внутрішніх завдань, Держмитслужба виступає гарантом виконання міжнародно-правових зобов'язань держави, що впливають із укладених конвенцій та двосторонніх угод у митній сфері, забезпечуючи інтеграцію вітчизняних процедур у глобальний простір.

Особливого значення в контексті лібералізації світової торгівлі набуває функція безперервного вдосконалення митного контролю та оформлення предметів, що переміщуються через кордон. Реалізація цього завдання передбачає перехід до безконтактних цифрових технологій та автоматизації, що дозволяє створювати максимально сприятливі умови для прискорення товарообігу та пасажиропотоку. Скорочення часу проведення митних формальностей знижує витрати легального бізнесу та підвищує інвестиційну привабливість країни, перетворюючи митницю з бар'єра на ефективного фасилітатора міжнародної логістики [30, с. 55].

Водночас спрощення процедур не повинно послаблювати безпековий контур держави, у зв'язку з чим Держмитслужба здійснює системні заходи щодо захисту інтересів споживачів та недопущення на внутрішній ринок неякісної або небезпечної продукції. Означена діяльність проводиться у чіткій

координації з міністерствами та відомствами, що відповідають за зовнішньоекономічну політику. Безпековий вектор логічно доповнюється функцією безкомпромісної боротьби з контрабандою, транскордонною злочинністю та порушеннями митних правил, де митні органи реалізують свої правоохоронні повноваження.

Важливою складовою аналітичного забезпечення державного управління є ведення митної статистики, яка надає уряду об'єктивні, точні та оперативні дані про обсяги, структуру та напрямки зовнішньої торгівлі. На основі цих масивів інформації приймаються стратегічні рішення у сфері тарифного та нетарифного регулювання економіки.

Нарешті, динамічний розвиток Держмитслужби неможливий без постійного міжнародного співробітництва з митними адміністраціями зарубіжних країн та профільними глобальними інституціями (зокрема, Всесвітньою митною організацією), що дозволяє оперативно впроваджувати передові стандарти та здійснювати транскордонний обмін даними в режимі реального часу [31, с. 112].

Таким чином, Державна митна служба України трансформується з традиційної фіскально-бюрократичної структури у високотехнологічний та прозорий інститут європейського зразка. Чітка трирівнева організаційна вертикаль – від центрального апарату до митних постів – забезпечує системність та керованість процесів контролю на всьому митному просторі країни. Положення Закону № 3977 заклали міцний нормативний фундамент для кадрового очищення, підвищення незалежності управління та впровадження антикорупційних запобіжників. Оновлення внутрішньої структури та оптимізація функцій Держмитслужби дозволяють успішно балансувати між жорстким захистом економічної безпеки держави та фіскальних інтересів бюджету і створенням максимально комфортних, швидких та цифрових умов для розвитку легального транскордонного бізнесу.

2.2 Аналіз обсягів митних надходжень та показників пропуску товарів і транспортних засобів

Функціонування фінансово-економічної системи держави в сучасних умовах безпосередньо залежить від пропускнуєї спроможності її ключових логістичних хабів та ефективності фіскального адміністрування на кордоні. Митна система виступає не лише регулятором зовнішньоторговельних потоків, а й стратегічним донором наповнення дохідної частини державного бюджету. Оцінка кількісних та якісних параметрів діяльності митних органів дозволяє верифікувати реальний стан транскордонної мобільності товарних масивів, виявити структурні зрушення у зовнішній торгівлі та оцінити адаптивність логістичної інфраструктури до тривалих екзогенних шоків безпекового та макроекономічного характеру.

Звітні дані зафіксували, що в сегменті митного оформлення за 2024 р. було опрацьовано 3 757,8 тисячі митних декларацій за формою ЄАД (зокрема, 2 857,6 тисячі на ввезення та 832,9 тисячі на вивезення). Загальний обсяг пропущених транспортних засобів на кордоні з країнами ЄС склав 6,86 мільйона одиниць, де лідером виступила польська ділянка з показником 4,32 мільйона одиниць, тоді як через морські пункти пропуску було забезпечено рух лише 0,02 мільйона одиниць. Фізичний обсяг товарів у сухопутному сполученні з ЄС підтвердив домінуючу роль Польщі (21,56 мільйона тонн) та Румунії (14,48 мільйона тонн), у той час як стабільна робота південних морських хабів забезпечила пропуск через портову інфраструктуру 3,88 мільйона тонн вантажів [42].

Наведена статистична архітектура унаочнює радикальний зсув у системі вітчизняного митного адміністрування та міжнародної логістики. Майже повна переорієнтація вантажопотоків на сухопутні ділянки західного кордону сформувала тривалу кризу перевантаження інфраструктури, що вимагало від Державної митної служби України принципово нових підходів до диспетчеризації та оптимізації митних формальностей. У цих умовах фіскальна

результативність почала безпосередньо залежати не від фізичного розширення пунктів пропуску, а від швидкості документообігу та автоматизації процедур контролю, що дозволило утримувати динаміку надходжень у межах визначених бюджетних параметрів.

Основним інструментом підтримання високої швидкості оформлення комерційних вантажів за такої щільності потоку стало розгортання та вдосконалення безконтактних цифрових платформ. Перехід на тотальне електронне декларування та впровадження принципу «єдиного вікна» дозволили мінімізувати суб'єктивний фактор при взаємодії інспектора та суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Оцифрування процесів безпосередньо вплинуло на оборотність транспортних засобів на кордоні: автоматизована перевірка серійних документів та сертифікатів відповідності дала змогу суттєво скоротити часові параметри оформлення однієї митної декларації, забезпечуючи безперервність постачання критичного імпорту [46, с. 119].

Вагомим фактором стабілізації обсягів митних платежів стала інтенсифікація використання модернізованої СУР. В умовах воєнного стану та безпекових обмежень, коли проведення суцільного фізичного огляду товарів є технічно та логістично неможливим, СУР забезпечила перехід до селективного, ризико-орієнтованого контролю. Автоматизовані алгоритми системи здійснюють попередній аналіз кожної митної декларації, виокремлюючи виключно ті операції, які мають високу ймовірність порушення правил або заниження митної вартості, що дозволяє митним органам ефективно протидіяти фіскальним правопорушенням без створення штучних перешкод для добросовісного бізнесу.

Прогрес операційної діяльності митних органів також безпосередньо пов'язаний із початком практичної імплементації норм Закону № 3926. Запровадження оновленого інституту митного представництва із чітким юридичним розмежуванням прямого та непрямого представництва дозволило структурувати відповідальність між суб'єктами господарювання та

брокерськими компаніями. Крім того, розширення системи критеріальних спрощень та надання можливості переміщення товарів під митним контролем у межах одного режиму без обов'язкового поміщення у транзит зняли значну частину процедурного навантаження з прикордонних інспекцій, перенісши центр ваги у площину пост-митного аудиту [50].

Розвиток експортно-імпортних показників відбувався паралельно із впровадженням інтегрованих логістичних рішень, таких як державна система електронної черги («Е-черга») для вантажних автомобілів. Цей інструмент дозволив упорядкувати підхід транспортних засобів до ліній митного контролю на сухопутних ділянках західного контуру, усунувши фізичні затори безпосередньо перед пунктами пропуску. Хоча цифровізація черг не розширює фізичні межі дорожніх смуг, вона забезпечила ритмічність подачі документів на оформлення, що позитивно позначилося на загальній прогнозованості та пропускну здатності митних постів у регіонах з найбільшою інтенсивністю торгівлі.

Поряд із суто сухопутними маршрутами, помітний вплив на стабілізацію загальної структури показників пропуску товарів мало функціонування тимчасового українського морського коридору. Часткове відновлення перевалки важких експортних фракцій вантажів через порти Великої Одеси та Дунайського регіону дозволило суттєво розвантажити залізничні та автомобільні магістралі західного напрямку. Митне оформлення великотоннажних партій сировинних товарів у портах здійснювалося за процедурами попереднього документального контролю, що забезпечило високу швидкість обробки фрахтових суден та сприяло зростанню валютних надходжень у державу.

Проте безпекові виклики правового режиму воєнного стану продовжують детермінувати специфіку проведення митного контролю. Наявність постійних ризиків повітряних загроз та перебоїв в енергопостачанні вимагає від Держмитслужби підтримання високого рівня автономності прикордонної інфраструктури та дублювання інформаційних каналів зв'язку. Успішне функціонування системи у цих умовах доводить, що стійкість митних інститутів базується на гнучкості нормативного регулювання та здатності

оперативно адаптувати технологічні схеми пропуску під мінливу безпекову кон'юнктуру [53, с. 51].

Таким чином, аналіз обсягів митних надходжень та операційних показників пропуску товарів і транспортних засобів підтверджує системну адаптацію та високу інституційну стійкість митної інфраструктури України. Забезпечення стабільного опрацювання понад 3,75 мільйона митних декларацій та ефективний розподіл значних вантажопотоків свідчать про успішність реорієнтації зовнішньоторговельної логістики на сухопутний західний контур та відновлювані морські маршрути. Ефективне виконання фіскальної функції митних органів в умовах кризових шоків стало можливим завдяки тотальній діджиталізації митних процедур, автоматизації процесів через Систему управління ризиками та нормативній імплементації європейських стандартів авторизації бізнесу. Подальше поліпшення ключових індикаторів діяльності митної системи перебуває у площині глибокої технічної модернізації прикордонних хабів, розширення сервісів спільного контролю із суміжними країнами та повної інтеграції в інформаційний простір Європейського Союзу.

2.3 Оцінка ризиків та проблемні аспекти впровадження системи управління ризиками

Еволюція інституту державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів потребує докорінного переосмислення базових парадигм здійснення митного контролю. Сучасні тенденції світового господарства, що характеризуються відкритістю ринків, стрімким зростанням обсягів міжнародної торгівлі та масштабною цифровізацією комерційної практики, ставлять перед митною системою України дихотомічне завдання. З одного боку, існує об'єктивна необхідність фасилітації торгівлі шляхом спрощення, прискорення та гармонізації митних процедур. З іншого – перманентно зростає вагомість забезпечення національної безпеки, протидії митним правопорушенням та мінімізації частки тіньового

сектору в економіці держави. Ефективне вирішення зазначеного протиріччя є неможливим без раціонального використання та модернізації системи управління ризиками (СУР), яка виступає стрижневим інструментом підвищення якості та селективності митного контролю [23, с. 87].

Для глибокого розуміння природи митного ризик-менеджменту необхідно звернутися до концептуального базису теорії ризиків. Феномен ризику є міждисциплінарною категорією, сутність якої досліджується в межах економічних, суспільних і природничих наук, кожна з яких застосовує специфічні цілі та методологічний інструментарій. Історично детермінація ризику пройшла шлях від сприйняття його як виключно об'єктивних, незалежних від людини природних чинників до трактування як суб'єктивно-об'єктивної категорії соціальних і фінансово-економічних систем [25, с. 51].

У сучасному науковому дискурсі ризик визначається через призму невизначеності середовища, де відсутність повного набору передумов або неможливість чіткого встановлення причинно-наслідкових зв'язків зумовлює ймовірність настання негативних наслідків чи додаткових втрат. Як зазначав польський економіст О. Ланге, тривалий час поняття «ризик» і «невизначеність» ототожнювалися неокласичною школою, а перша спроба виокремлення суто економічного аспекту ризику належить А. Віллетту (1901 р.). У контексті підприємницького середовища ризик традиційно розглядається як загроза втрати ресурсів або неотримання очікуваних доходів внаслідок ухвалення рішень за умов обмеженості інформації про зовнішні та внутрішні чинники [56, с. 175].

Специфіка трансформації загальнотеоретичного поняття ризику в митну площину регулюється нормами національного законодавства. Відповідно до ст. 361 Митного кодексу України, під ризиком розуміють ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань митної справи, а управління ризиками трактується як системна робота митних органів з аналізу, виявлення та оцінки ризиків, розроблення і практичної реалізації заходів з їх мінімізації, а також моніторингу ефективності застосованих процедур. Таким чином, СУР дозволяє реалізувати фундаментальний принцип вибірковості

митного контролю, концентруючи обмежені ресурси фіскальних органів на пріоритетних, найбільш критичних напрямках, де ймовірність правопорушень є найвищою [45, с. 9].

Міжнародно-правовим орієнтиром для розбудови вітчизняної моделі СУР є положення Міжнародної конвенції про спрощення й гармонізацію митних процедур (Киотської конвенції). Стандарти конвенції регламентують, що митний контроль має обмежуватися виключно межами необхідного для забезпечення законності, а оцінка ймовірності правопорушень повинна базуватися на сучасних методах аудиту та автоматизованого профілювання. Окрім Киотської конвенції, методологічну основу сучасного ризик-менеджменту складають Рамкові стандарти безпеки й полегшення всесвітньої торгівлі ВМО, Посібник та Компендіум із управління ризиками ВМО, а також Митні прототипи Європейської комісії [58, с. 110].

Ефективне функціонування СУР в Україні безпосередньо залежить від науково обґрунтованої класифікації митних ризиків. Систематизація підходів дозволяє диференціювати ризики за низкою ключових ознак, що відображено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Систематизація та класифікаційні ознаки митних ризиків

Класифікатор	Види митних ризиків
За характером факторів	Об'єктивні (зміна законодавства, товаропотоків) та суб'єктивні (дії посадових осіб, корупційні прояви)
За можливістю прогнозування	Очевидні (виявлені, прогнозовані) та непередбачувані (потенційні, латентні, неочевидні)
За приналежністю джерела	Внутрішні (виникають всередині митної системи) та зовнішні (чинники зовнішнього середовища ЗЕД)
За спрямованістю митного контролю	Ризики несплати/неповної сплати мита; недостовірності вартості; нелегального переміщення товарів; порушення декларування
За об'єктами аналізу	Характеристики товарів/транспорту; характер операції; специфіка суб'єктів ЗЕД
За сферою поширення та часом	Загальнодержавні, регіональні; довго-, середньо- та короткотривалі
За специфікою окремих груп товарів	Ризики щодо об'єктів інтелектуальної власності, зброї, наркотичних речовин, культурних цінностей, товарів подвійного призначення

Незважаючи на наявність розвиненого нормативно-методологічного підґрунтя, процес практичного впровадження та функціонування системи управління ризиками в Україні супроводжується низкою суттєвих проблемних аспектів та системних деформацій. Ключовою інструментальною ланкою СУР є Автоматизована система аналізу й управління ризиками (АСАУР), яка здійснює комплексний аналіз даних і генерує перелік необхідних митних формальностей (митного огляду, додаткової перевірки документів або випуску без додаткових процедур) на основі автоматизованих профілів ризику. Проте на сучасному етапі АСАУР демонструє ознаки недостатньої адаптивності до гнучких змін у схемах мінімізації митних платежів, що призводить до надмірної формалізації та «результативного зсуву», коли система генерує значну кількість хибнопозитивних спрацьовувань. Вказане, у свою чергу, перевантажує інспекторський склад територіальних митниць та штучно затримує оформлення добросесних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [28, с. 42].

Проблемним аспектом залишається також незавершеність процесів консолідації, верифікації та оброблення масивів інформації, що є першим і найважливішим етапом алгоритму ризик-менеджменту. Для якісного профілювання необхідне повне інтегрування внутрішніх статистичних даних із зовнішніми джерелами: інформаційними базами фіскальних та правоохоронних органів іноземних держав, даними логістичних операторів та результатами оперативно-пошукової діяльності. Наявність інформаційних розривів не дозволяє повною мірою оцінити виробничо-економічну спроможність країн-контрагентів та виявити латентні ризики документарного характеру, пов'язані з викривленням митної вартості, країни походження або коду товару за УКТ ЗЕД [57, с. 135].

Окремого реформування потребує інституційна архітектура управління ризиками. Попри наявність Департаменту профілювання митних ризиків Держмитслужби та відповідних підрозділів на місцях, рівень взаємодії між ними часто обмежений жорсткою вертикальною бюрократизацією. Це знижує оперативність коригування профілів ризику у відповідь на локальні

криміногенні загрози. Перспективними, але досі не реалізованими повною мірою векторами розвитку є інструменти попереднього інформування (коли аналіз ризиків здійснюється до прибуття вантажу на кордон) та митного пост-аудиту, який має змістити фокус контролю з етапу безпосереднього митного оформлення на етап післядеклараційного моніторингу фінансово-господарської діяльності суб'єктів ЗЕД [26, с. 179].

Таким чином, оцінка ризиків у митній системі України є динамічним процесом, що трансформує теоретичні концепції невизначеності у прагматичні механізми забезпечення фіскальної безпеки та захисту митних інтересів держави. Впровадження сучасної системи управління ризиками, що базується на міжнародних стандартах та автоматизованих алгоритмах АСАУР, дозволило закласти підвалини для переходу митних органів до вибіркового і ризикоорієнтованого контролю [49, с. 151].

Водночас ефективність СУР суттєво обмежується наявністю системних проблем, серед яких виділяються інформаційна асиметрія, недостатня гнучкість автоматизованих профілів, слабка інтеграція пост-аудиту та бюрократизованість інституційного вертикального управління. Подолання зазначених деструктивних аспектів через глибинну модернізацію АСАУР, розширення каналів попереднього обміну інформацією з іноземними партнерами та посилення прогностичної функції ризик-менеджменту є безальтернативною умовою успішної інтеграції України до європейського та світового митного простору.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

3.1 Імплементация європейських стандартів та принципів Митного кодексу ЄС у національну практику

Сучасний вектор геополітичного та гео економічного розвитку України безпосередньо пов'язаний із процесами європейської інтеграції, що вимагає масштабної гармонізації вітчизняного правового поля із законодавством Європейського Союзу (*acquis communautaire*). У митній сфері ключовим імперативом цього процесу є системне та послідовне наближення положень Митного кодексу України до регуляторних стандартів Митного кодексу ЄС (далі – МК ЄС).

Наріжним каменем на цьому шляху стало прийняття Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементации деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу», розробленого на виконання міжнародних зобов'язань нашої держави. Головна мета цих законодавчих новел полягає у забезпеченні умов для адаптації вітчизняного бізнесу до оновлених правил здійснення ЗЕД та забезпеченні «м'якого» переходу національної митної системи до прогресивних європейських стандартів та майбутнього повноцінного вступу до митного союзу ЄС [54, с. 115].

Центральне місце у реформуванні інституційного середовища взаємодії митних органів та суб'єктів господарювання посідає докорінна модернізація інституту митного посередництва. Закон передбачає запровадження європейської концепції митного представництва, яка чітко диференціює його види на пряме (коли представник діє від імені та в інтересах іншої особи) та непряме (коли представник діє від власного імені, але в інтересах іншої особи).

Такий підхід дозволяє на законодавчому рівні розмежувати обсяг обов'язків, юридичної та фінансової відповідальності між безпосереднім суб'єктом ЗЕД та його митним представником (брокером), мінімізуючи правову невизначеність і нівелюючи ризики неоднозначного трактування умислу в разі виявлення митних правопорушень.

Важливим структурним елементом адаптаційного періоду є передбачений Законом поступовий, розрахований на 18 місяців, перехід підприємств на оновлену систему авторизацій, що повністю дублює архітектуру, яка функціонує в країнах Європейського Союзу [20, с. 105].

У межах цієї трансформації запроваджується єдина уніфікована система критеріїв та умов для всіх митних авторизацій, яка поширюється на митних брокерів, утримувачів митних складів та складів тимчасового зберігання. Це дозволяє усунути дискримінаційні чинники та встановити прозорі правила гри на ринку митних послуг. Одночасно відбувається імплементація європейської моделі типів митних складів із суттєвим розширенням спектра супутніх послуг, які вони можуть надавати суб'єктам комерційної діяльності [51, с. 983].

Гармонізація національної практики з нормами МК ЄС охоплює також інші фундаментальні інструменти спрощення формальностей та митного контролю, зокрема:

- розширення можливостей для підприємств зі статусом Авторизованого економічного оператора (АЕО) щодо підтвердження достатності свого фінансового стану, що підвищує інклюзивність цього інституту для вітчизняного бізнесу;
- переформатування методологічних підходів до застосування митних режимів відповідно до загальноєвропейської практики;
- приведення в повну відповідність до регламентів ЄС національних положень, що регулюють процеси доставки, пред'явлення товарів, а також їх тривалого або тимчасового зберігання під митним контролем;
- скасування бюрократичної вимоги щодо обов'язкового виклику посадової особи митниці для переміщення вантажів між різними об'єктами

одного підприємства, на які отримано окремі авторизації (наприклад, у межах однієї території між митним складом та об'єктом авторизованого вантажовідправника чи вантажоодержувача), що суттєво знижує логістичні витрати та усуває часові затримки;

- активний розвиток пост-митного контролю та його інтеграція із сучасними заходами глибокого митного аудиту, що дозволяє змістити вектор перевірок із кордону на післядеклараційний етап;

- удосконалення регуляторних положень у сфері сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час транскордонного переміщення об'єктів торгівлі, що підвищує інвестиційну привабливість держави та захищає легальний ринок від контрафактної продукції.

Окремим пріоритетом імплементаційних процесів виступає посилення антикорупційного моніторингу та прозорості функціонування митної інфраструктури. З метою нівелювання суб'єктивного чинника та забезпечення публічного контролю Закон зобов'язує Держмитслужбу оприлюднювати на своєму офіційному вебсайті знеособлені тексти рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг суб'єктів ЗЕД, протягом трьох днів з моменту їх винесення [47, с. 284].

Додатковим превентивним та аналітичним інструментом стає надання митним органам права здійснювати транскордонний обмін інформацією щодо митної вартості товарів в електронній формі з контролюючими органами іноземних держав за міжнародними стандартами, що дозволить ефективно боротися з явищами сірого імпорту та транснаціональними схемами ухилення від оподаткування.

Графік впровадження зазначених реформ демонструє виважений баланс між стратегічними цілями та поточними операційними потребами економіки. Загальний масив змін набрав чинності через 6 місяців після офіційного опублікування Закону, що надало Кабінету Міністрів України та Міністерству фінансів необхідний часовий лаг для розробки та затвердження комплексного пакету підзаконних актів [48, с. 80].

Водночас низка критично важливих преференцій та регуляторних пільг вводиться в дію невідкладно – з дня, наступного за днем опублікування Закону. До них належать надання АЕО пріоритетного права на першочергове прибуття та перетин митного кордону, а також законодавче виключення для абсолютно всіх підприємств із загальних строків доставки вантажів до кордону того часу, який транспортні засоби фактично проводять в електронній черзі («eЧерга»), що знімає з бізнесу ризик безпідставного притягнення до відповідальності за порушення строків транзиту через форс-мажорні затримки на інфраструктурних пунктах пропуску [41, с. 2].

Таким чином, імплементація європейських стандартів та принципів Митного кодексу ЄС у національну практику через ухвалення Закону № 3926 знаменувало собою перехід від декларативної інтеграції до глибокої структурно-технологічної перебудови митної системи України. Запровадження класичного інституту двовимірного митного представництва, уніфікація критеріїв для отримання авторизацій та дебюрократизація внутрішньовиробничої логістики суттєво знижують адміністративний тиск на бізнес і наближають вітчизняні митні процедури до кращих європейських аналогів.

Незважаючи на об'єктивні виклики перехідного періоду та необхідність оперативного формування якісної підзаконної бази, невідкладне введення в дію преференцій для АЕО та оптимізація обліку часу перебування в електронних чергах свідчать про прагматичну орієнтацію реформи на підтримку стійкості українського експортно-імпортного потенціалу. Зрештою, створення прозорого цифрового середовища з автоматизованим обміном даними про вартість товарів та відкритим реєстром апеляційних рішень є ключовою передумовою для повної ліквідації системних корупційних ризиків та успішного входження України до єдиного митного простору європейської спільноти.

3.2 Цифровізація митних процедур та розвиток електронної митниці

У сучасних умовах глобалізації світогосподарських зв'язків та стрімкого переходу до концепцій Індустрії 4.0 ключовим вектором модернізації державного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності стає масштабна цифровізація митних формальностей. Трансформація класичних інструментів контролю та перехід до концепту «електронної митниці» (e-Customs) виступають не просто елементом технічного оновлення, а базовою передумовою для мінімізації адміністративного тиску на суб'єктів господарювання.

Цифровізація митного простору України спрямована на створення безпаперового, прозорого та інтегрованого інформаційного середовища, яке здатне забезпечити стійкість економічного потенціалу держави та її повноцінну інтеграцію до європейської митної інфраструктури.

Концептуальний базис електронної митниці передбачає переведення всього циклу взаємодії між бізнесом і фіскальними органами у цифровий формат – від моменту попереднього інформування до завершення процедур пост-митного аудиту [39, с. 61].

Центральним елементом цієї архітектури в Україні є функціонування Єдиного державного вебпорталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Даний інструмент дозволяє централізувати та автоматизувати обмін даними між суб'єктами ЗЕД, митними органами та іншими державними інституціями, що здійснюють суміжні види контролю (санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний, фітосанітарний тощо). Завдяки одноразовому поданню уніфікованого пакету документів в електронному вигляді мінімізується дублювання інформації, суттєво скорочується час митного оформлення та оптимізуються операційні витрати логістичного сектору.

Важливим технологічним досягненням на шляху цифровізації є розбудова та впровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS), що є обов'язковою умовою участі України в Конвенції про процедуру спільного

транзиту. Інтеграція національних алгоритмів до системи NCTS дозволяє здійснювати моніторинг переміщення вантажів у режимі реального часу на всьому європейському просторі за єдиною транзитною декларацією (T1). Це не лише підвищує рівень безпеки та прозорості ланцюгів постачання, а й трансформує систему фінансових гарантій, роблячи її більш гнучкою та захищеною від зловживань.

Широке застосування сучасних інформаційних технологій змінює і внутрішню аналітичну функцію Держмитслужби, де наріжним каменем прийняття управлінських рішень стає Автоматизована система аналізу й управління ризиками (АСАУР). У поєднанні з технологіями великих даних (Big Data) та елементами штучного інтелекту АСАУР дозволяє здійснювати інтелектуальне профілювання ризиків без безпосереднього залучення людського ресурсу [38, с. 11].

Автоматизований аналіз електронних декларацій забезпечує миттєву селекцію вантажів, виокремлюючи ризикові операції та автоматично пропускаючи доброчесних імпортерів та експортерів без додаткових форм контролю.

Перспективним вектором розвитку в цьому контексті є впровадження блокчейн-технологій для захисту транскордонних баз даних та взаємного електронного обміну інформацією про митну вартість товарів із митними адміністраціями країн-партнерів у міжнародних форматах. Модернізація електронної митниці вимагає не просто оцифрування існуючих паперових алгоритмів, а повної реінжинірингу бізнес-процесів, спрямованого на максимальну автоматизацію та деперсоналізацію контрольних процедур.

Важливим кроком на шляху інтеграції є розвиток системи електронних кабінетів учасників ЗЕД, які забезпечують віддалений доступ до всіх необхідних адміністративних послуг митниці. Через ці сервіси суб'єкти господарювання мають можливість в онлайн-режимі подавати заяви на отримання митних авторизацій, відстежувати статус розгляду документів, здійснювати управління залишками на єдиному кабінетному рахунку для

сплати митних платежів, а також оперативно отримувати сповіщення про результати митного оформлення чи призначення додаткових перевірок [18, с. 81].

Окремим вагомим складником цифровізації логістичної інфраструктури виступає функціонування системи «єЧерга» на автомобільних пунктах пропуску через державний кордон. Цей інструмент дозволяє здійснювати раціональне бронювання часу перетину кордону вантажними транспортними засобами, мінімізуючи накопичення транспорту в прикордонних зонах і оптимізуючи роботу митних постів. Законодавче виключення часу перебування вантажів в електронній черзі із загальних нормативних строків доставки до кордону зняло з бізнесу ризик безпідставного притягнення до відповідальності за логістичні затримки.

Іншим стратегічним напрямом автоматизації є інтеграція цифрових інструментів у сферу захисту прав інтелектуальної власності під час транскордонного переміщення товарів. Ведення Митного реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності виключно в електронній формі спрощує процедуру взаємодії між правовласниками та митними органами, забезпечуючи оперативне зупинення митного оформлення товарів з ознаками контрафактності. Автоматизоване зіставлення маркувань та описів товарів у деклараціях із даними реєстру дозволяє ефективно виявляти правопорушення ще на етапі попереднього аналізу даних [16, с. 73].

Поряд із позитивними тенденціями, процес розбудови електронної митниці в Україні супроводжується низкою стримувальних чинників та проблемних аспектів технічного характеру. Серед них виділяється недостатній рівень кіберзахисту центральних інформаційних систем, що створює вразливості перед масштабними хакерськими атаками та загрожує витоком конфіденційних комерційних даних.

Крім того, технічна зношеність серверного обладнання Держмитслужби періодично призводить до системних збоїв та тривалих затримок у роботі АСАУР під час пікових навантажень, що негативно позначається на загальному часі митного оформлення.

Проблема інформаційної асиметрії також поглиблюється через незавершеність процесів повної інтеграції національних баз даних із реєстрами суміжних контролюючих органів та міжнародних митних союзів. Наявність технічних розривів у передачі електронних повідомлень заважає повноцінному функціонуванню пост-митного аудиту, який має базуватися на безперешкодному доступі до цифрової звітності суб'єктів ЗЕД. Існує об'єктивна потреба у подальшій нормативно-правовій та інтерфейсній гармонізації форматів електронних документів та цифрових підписів із європейськими стандартами для досягнення повної взаємної сумісності.

Успішне завершення цифрової трансформації митної служби вимагає комплексного підходу, який поєднує фінансове інвестування в ІТ-інфраструктуру із постійним підвищенням кваліфікації кадрового потенціалу. Створення надійних резервних каналів зв'язку та модернізація дата-центрів мають супроводжуватися розробкою нових інтелектуальних профілів ризику, здатних адаптуватися до мінливих схем мінімізації податкових зобов'язань. Лише за умови усунення технічних і регуляторних бар'єрів електронна митниця зможе стати повноцінним інструментом сприяння легальній торгівлі та захисту економічних інтересів держави на міжнародній арені [8, с. 15].

Важливим вектором інноваційного розвитку електронної митниці на сучасному етапі є поступовий перехід від локальних серверних рішень до гнучкої та захищеної архітектури хмарних технологій (Cloud Computing). Це дозволить створити єдину децентралізовану екосистему, здатну витримувати критичні навантаження під час масового одночасного декларування товарів та забезпечувати безперебійний моніторинг ланцюгів постачання в режимі двадцять чотири на сім. Окрім цього, впровадження хмарних платформ спростить інтеграцію національних ІТ-модулів із Митним інформаційним порталом ЄС, відкриваючи можливості для автоматичного визнання цифрових сертифікатів та транскордонного трекінгу комерційних вантажів. Така цифрова трансформація дозволить нівелювати технічні збої та забезпечить високу

швидкість обробки інформації, мінімізуючи часові втрати бізнесу на географічних пунктах пропуску.

Окремої уваги в контексті європейської інтеграції потребує розробка та впровадження національного інтерфейсу для взаємодії із Митною системою єдиного вікна ЄС (EU Single Window Environment for Customs). Цей крок вимагає не лише технічного переоснащення, а й глибокої нормативно-правової уніфікації форматів електронних повідомлень, метаданих та інструментів криптографічного захисту інформації. Створення сумісного правового та технічного середовища дозволить повністю автоматизувати обмін даними про сертифікати відповідності, фітосанітарні дозволи та інші дозвільні документи, видані профільними відомствами іноземних держав. Усунення наявних техніко-юридичних розбіжностей у сфері використання електронних довірчих послуг стане фінальним етапом у ліквідації паперового документообігу та забезпечить безбар'єрне цифрове партнерство між вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та європейською бізнес-спільнотою.

Таким чином, цифровізація митних процедур та розвиток електронної митниці виступають ключовим драйвером системної модернізації сфери митного регулювання в Україні, переводячи взаємодію між державою та бізнесом на якісно новий технологічний рівень. Функціонування «Єдиного вікна», інтеграція до загальноєвропейської системи NCTS та впровадження цифрових інструментів управління логістикою, таких як «eЧерга», дозволили суттєво оптимізувати митні формальності, підвищити прозорість контролю та знизити корупційні ризики [10].

Водночас повноцінна реалізація потенціалу електронної митниці потребує подолання викликів, пов'язаних із посиленням кібербезпеки, модернізацією ІТ-інфраструктури та глибоким реінжинірингом внутрішніх процесів на основі інтелектуального аналізу даних. Подальше розширення цифрових каналів транскордонного обміну інформацією та автоматизація алгоритмів АСАУР є необхідним кроком для досягнення повної сумісності з митною системою

Європейського Союзу та підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку.

3.3 Шляхи підвищення ефективності митного контролю після випуску товарів та управління ризиками

У сучасній практиці міжнародної торгівлі парадигма митного регулювання зазнає докорінної трансформації, що полягає у зміщенні фокусу контрольних заходів із етапу безпосереднього митного оформлення на етап післядеклараційного моніторингу. Орієнтація на концепцію контролю після випуску товарів (пост-митного аудиту) дозволяє вирішити ключове дихотомічне завдання: забезпечити максимальне спрощення та прискорення процедур на кордоні для добросовісних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності й одночасно зберегти належний рівень фіскальної безпеки держави.

Ефективне функціонування цього механізму є неможливим без його глибокої інтеграції з модернізованою СУР, яка виступає головним аналітичним базисом для селекції об'єктів перевірки.

Перспективним напрямом підвищення ефективності взаємодії СУР та пост-митного контролю є перехід від статичного профілювання до динамічних моделей аналізу даних на основі технологій штучного інтелекту та машинного навчання. Сучасні схеми ухилення від сплати митних платежів, пов'язані з латентним заниженням митної вартості, маніпуляціями з країною походження чи деструктивною рекласифікацією кодів товарів за УКТ ЗЕД, мають високий ступінь адаптивності [22, с. 353].

Інтеграція алгоритмів інтелектуального аналізу великих масивів даних (Big Data) в Автоматизовану систему аналізу й управління ризиками (АСАУР) дозволить виявляти приховані аномалії та циклічні деформації у поведінці суб'єктів ЗЕД, які не фіксуються стандартними індикаторами ризику на етапі декларування, та автоматично формувати таргетовані завдання для проведення пост-митних перевірок.

Важливим стратегічним вектором виступає розширення інформаційного контуру та ліквідація інформаційної асиметрії, яка наразі суттєво обмежує аналітичний потенціал підрозділів митного аудиту. Якісна оцінка ризиків після випуску товарів потребує консолідації внутрішніх баз даних Держмитслужби з реєстрами інших національних контролюючих та фіскальних органів, насамперед Державної податкової служби України.

Створення єдиного інформаційного простору та запровадження наскрізного моніторингу (від моменту перетину митного кордону до реалізації товару на внутрішньому ринку або його використання у виробництві) дозволить оперативно виявляти розбіжності між задекларованою митною вартістю та реальними фінансово-господарськими показниками підприємства, відображеними у його податковій звітності.

Невід'ємною складовою оптимізації процесу є інтенсифікація міжнародного співробітництва та розбудова каналів транскордонного обміну інформацією в режимі реального часу. Налагодження системного обміну електронними даними про митну вартість та автентичність супровідних документів із митними адміністраціями країн-експортерів (насамперед держав-членів Європейського Союзу) є безальтернативним інструментом протидії сірому імпорту.

Отримання первинної інформації безпосередньо з країни відправлення вантажу надає підрозділам пост-митного контролю незаперечні докази у разі виявлення фактів фальсифікації інвойсів, подвійної документації чи використання офшорних посередницьких схем для штучного зниження податкового навантаження [24, с. 43].

Дієвим механізмом модернізації митного пост-аудиту виступає реформування його інституційної структури та методологічного забезпечення в контексті імплементації європейських стандартів. Необхідно здійснити чітку диференціацію видів пост-митного контролю на планові (комплексні) аудити фінансово-господарської діяльності підприємств та цільові (оперативні) перевірки конкретних митних декларацій чи груп товарів за запитом СУР.

При цьому методологія проведення перевірок має зміщуватися від суто фіскального фіксування порушень до оцінки загального рівня внутрішнього контролю та комплаєнсу суб'єкта ЗЕД, що повністю відповідає філософії партнерських відносин між митницею та бізнесом.

Значного ефекту можна досягти через масштабне впровадження та популяризацію інституту Авторизованих економічних операторів (АЕО) як вищої форми довіри та ризикоорієнтованого управління. Надання підприємствам зі статусом АЕО суттєвих спрощень, зокрема першочергового перетину кордону та звільнення від певних форм контролю на етапі випуску, має компенсуватися їхнім включенням до системи періодичного моніторингу на пост-етапі. Це дозволить митним органам раціонально перерозподілити обмежений людський та матеріальний ресурс, знявши навантаження з легального сектору бізнесу і сконцентрувавши увагу на операціях із високим та непередбачуваним рівнем ризиковості.

Окрему увагу слід приділити реінжинірингу кадрового та технічного забезпечення підрозділів, що здійснюють контроль після випуску товарів. Специфіка митного аудиту вимагає від посадових осіб глибоких знань не лише митного законодавства, а й міжнародних стандартів фінансової звітності, бухгалтерського обліку, методів судово-економічної експертизи та аудиторських процедур [36, с. 85].

Забезпечення інспекторського складу спеціалізованим програмним забезпеченням для автоматизованого аудиту електронних баз даних підприємств та формування системи постійного підвищення кваліфікації кадрів є базовою умовою для підвищення результативності перевірок та формування стійкої доказової бази у судових спорах.

Концептуальним кроком має стати розробка комплексних індикаторів оцінки ефективності роботи самих аудиторських підрозділів. Традиційна орієнтація виключно на фіскальні показники, такі як обсяг додатково нарахованих та стягнутих до бюджету митних платежів, створює викривлені стимули та призводить до надмірного фіскального тиску на бізнес.

Нова система оцінки повинна враховувати якісні параметри, зокрема рівень превентивного впливу на мінімізацію ризиків, відсоток успішно захищених у судах рішень митниці, а також загальне підвищення рівня правової культури та добровільного дотримання законодавства учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

Логічним продовженням реформи є вдосконалення процедур адміністрування та супроводження процесу перевірок. Важливо автоматизувати процеси планування аудитів, забезпечивши автоматичне виключення суб'єктів із низьким рівнем ризику з графіків планових перевірок, що знизить корупційні ризики та усуне людський чинник при виборі об'єктів контролю.

Крім того, електронний документообіг під час проведення перевірок (надсилання запитів, надання пояснень та первинних документів в онлайн-форматі) дозволить проводити значну частину пост-митних заходів дистанційно, без виїзду на підприємство.

Вагомим чинником оптимізації є розвиток та нормативне закріплення інституту комерційного самоаудиту (self-assessment) для великих імпортерів та експортерів. Надання підприємствам правової можливості самостійно виявляти помилки чи невідповідності у раніше поданих митних декларацій і добровільно доплачувати різницю у митних платежів без застосування штрафних санкцій є поширеною європейською практикою. Зазначене дозволить суттєво розвантажити підрозділи пост-митного аудиту, переорієнтувавши їхні ресурси на розслідування навмисних та масштабних фінансових злочинів у сфері ЗЕД [52, с. 805].

Додатково доцільно зосередитися на реформуванні системи фінансових гарантій та взаємодії з банківськими установами. Створення цифрових реєстрів виданих фінансових гарантій та їх автоматизована інтеграція з базами даних СУР на етапі після випуску товарів забезпечать оперативне стягнення коштів у разі невиконання суб'єктами господарювання своїх зобов'язань за результатами проведеного митного аудиту. Вказане заблокує поширені схеми створення підприємств-одноденок, які ліквідуються одразу після випуску товарів у

вільний обіг для уникнення сплати донарахованих за результатами перевірок сум.

Потребує уваги також уніфікація методології пост-митного контролю щодо специфічних та складних товарних груп, таких як об'єкти інтелектуальної власності, підакцизні товари, продукція подвійного призначення та високотехнологічне обладнання.

Розробка детальних методичних рекомендацій та галузевих профілів ризику для післядеклараційного етапу дозволить інспекторам ефективно аналізувати ланцюги постачання, виявляти приховані роялті чи ліцензійні платежі, які мали бути включені до митної вартості товарів, але були приховані суб'єктами ЗЕД у бухгалтерських реєстрах.

Не менш важливим є вдосконалення системи зворотного зв'язку (feedback loop) між підрозділами пост-митного аудиту та департаментом профілювання митних ризиків. Результати кожної проведеної перевірки, незалежно від її результативності, мають автоматично заноситися до єдиної бази даних для коригування існуючих або створення нових індикаторів ризику в АСАУР.

Такий замкнений аналітичний цикл забезпечить безперервне самонавчання всієї системи управління ризиками та підвищить точність селекції товарів ще на етапі перетину кордону.

Серед інших заходів виділяється посилення взаємодії митних органів із судовими інстанціями з метою формування одноманітної та передбачуваної правозастосовної практики. Проведення спільних круглих столів, узагальнення правових позицій Верховного Суду щодо спорів про визначення митної вартості та класифікації товарів дозволять підрозділам пост-митного контролю формувати якіснішу та бездоганну доказову базу під час винесення рішень. Це мінімізує кількість скасованих у судовому порядку податкових повідомлень-рішень та підвищить авторитет митних інституцій [43, с. 126].

Новаторським інструментом виступає впровадження спеціалізованих аналітичних модулів на основі технологій Process Mining для аудиту внутрішніх бізнес-процесів підприємств. Засвоєння такого програмного

забезпечення дозволяє митним аудиторам реконструювати реальний рух товарів та фінансових потоків всередині ERP-систем підприємства (наприклад, SAP або Oracle) на основі їхніх цифрових слідів. Вказане кардинально прискорює виявлення фактів подвійної бухгалтерії або штучного викривлення собівартості імпортованої продукції.

Наостанок, системного ефекту можна досягти за умови інтеграції концепції пост-митного аудиту у загальну національну стратегію боротьби з розмиванням податкової бази та виведенням прибутків в офшори (BEPS).

Митний контроль після випуску товарів має стати дієвим інструментом контролю за трансфертним ціноутворенням у зовнішньоекономічних операціях із пов'язаними особами-нерезидентами. Зазначене дозволить комплексно захистити як митні інтереси, так і загальні фінансові кордони держави від агресивного податкового планування транснаціональних корпорацій.

Аналізуючи комплекс пріоритетних напрямів удосконалення, слід підкреслити, що наріжним каменем модернізації системи митного контролю в Україні є перехід від карально-фіскальної моделі до побудови прозорих партнерських відносин із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Запровадження інститутів комерційного самоаудиту (self-assessment), розширення спектра послуг європейських митних складів та спрощення процедур для Авторизованих економічних операторів спрямовані на стимулювання добровільного комплаєнсу та правової культури бізнесу. Таким чином, створення умов, за яких легальна торгівля стає максимально безперешкодною, а порушення законодавства виявляються автоматизовано та безконтактно, дозволить мінімізувати корупційні ризики й сформувати високий рівень взаємної довіри між державою та учасниками ринку [40, с. 121].

Оцінюючи системний ефект від запропонованих шляхів модернізації, необхідно констатувати, що успішність імплементації європейських стандартів та цифрових інструментів критично залежить від зміни критеріїв оцінки роботи самих митних органів. Нова парадигма ризик-менеджменту та пост-митного контролю вимагає відмови від традиційних суто фіскальних показників

донарахувань на користь якісних параметрів: швидкості проходження митних формальностей, точності аналітичного профілювання АСАУР, превентивного впливу на правопорушення та відсотка успішно захищених у судах рішень. Отже, формування гнучкої системи внутрішнього моніторингу реформ забезпечить сталий розвиток митної системи, гарантуючи при цьому як надійний захист економічної безпеки нашої держави, так і підвищення її інвестиційної привабливості на європейському просторі.

Таким чином, підвищення ефективності митного контролю після випуску товарів та управління ризиками є комплексним процесом, що потребує переходу від тотального адміністративного тиску на кордоні до інтелектуального, ризикоорієнтованого моніторингу фінансово-господарської діяльності суб'єктів ЗЕД. Реалізація таких кроків, як інтеграція штучного інтелекту в алгоритми АСАУР, розширення міжвідомчого та транскордонного електронного обміну даними, розвиток інституту АЕО та реформування методології пост-митного аудиту за європейськими стандартами, дозволить створити збалансовану систему контролю. Подолання існуючих інструментальних та інформаційних бар'єрів забезпечить не лише суттєве прискорення міжнародної торгівлі та покращення інвестиційного клімату в Україні, а й гарантуватиме високий рівень захисту економічних інтересів та фіскальної безпеки держави в умовах глобальних трансформацій.

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне дослідження системи митного контролю в Україні з метою визначення напрямів її удосконалення дає підстави для наступних узагальнюючих висновків та пропозицій.

1. Митний контроль за своєю сутністю є фундаментальним складником забезпечення економічної безпеки та суверенітету держави, що виявляється у системному комплексі візуальних, документальних та інструментальних заходів, які здійснюються митними органами з метою перевірки законності транскордонного переміщення товарів і транспортних засобів. Ключова мета цього інституту полягає у забезпеченні дотримання митного законодавства, захисті внутрішнього ринку від неякісної продукції та протидії правопорушенням, що реалізується на базі чітких законодавчих принципів – законності, рівності суб'єктів перед законом, гласності, а також поєднання фіскального нагляду із максимальним спрощенням процедур для добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності.

2. У системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності форми митного контролю (такі як перевірка документів, митний огляд, усне опитування чи облік товарів) та методи його проведення виступають безпосередніми інструментами балансування між фіскальними інтересами бюджету та захистом національних виробників. Еволюція цих засобів у сучасному державному управлінні демонструє перехід від суцільного обтяжливого фізичного контролю на кордоні до інтелектуальних ризико-орієнтованих методів, де ключову роль відіграє селективність, автоматизований аналіз даних та попереднє декларування, що дає змогу ефективно локалізувати потенційні правопорушення без зниження загальної швидкості міжнародного товарообігу.

3. Нормативно-правове забезпечення митного контролю в Україні перебуває на етапі докорінної та незворотної модернізації, зумовленої імперативами повної імплементації європейських стандартів та адаптації

вітчизняного законодавства до Регламенту ЄС № 952/2013, який встановлює Митний кодекс Європейського Союзу. Ухвалення євроінтеграційного Закону від 22 серпня 2024 р. № 3926 закріпило нові правові інститути, зокрема оновлену архітектуру митного представництва із розмежуванням його прямого й непрямого типів та систему прозорих спрощень, що трансформувало правове поле України відповідно до найвищих міжнародних стандартів захисту прав суб'єктів ЗЕД.

4. Організаційна структура Державної митної служби України побудована за чіткою трирівневою вертикаллю (центральный апарат – регіональні митниці – митні пости), яка забезпечує лінійну керованість та безперервне виконання фіскальних, безпекових та аналітичних функцій на всій митній території країни. Сучасний етап діяльності Держмитслужби визначається реалізацією системної кадрової та інституційної реформи відповідно до Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів», який запровадив незалежний конкурсний відбір керівництва за участю міжнародних експертів, механізми обов'язкової атестації персоналу та законодавче підвищення посадових окладів, що закладає тривалий антикорупційний та професійний фундамент для функціонування оновленого митного відомства.

5. Результати операційної та фіскальної діяльності за 2024 р. підтверджують високу інституційну стійкість митної інфраструктури, яка успішно опрацювала 3 757,8 тисячі митних декларацій за формою ЄАД (зокрема 2 857,6 тисячі на ввезення) та забезпечила стабільне наповнення державного бюджету в умовах безпекових викликів воєнного стану. Кількісні індикатори пропуску через кордон – 6,86 мільйона одиниць транспорту на європейському контурі та лідерство сухопутних вантажопотоків (21,56 мільйона тонн через польську ділянку) у поєднанні із частковим відновленням морської перевалки (3,88 мільйона тонн через південні хаби) доводять, що ефективність виконання митних формальностей у кризових умовах досягається

завдяки тотальній діджиталізації процедур, автоматизації Системи управління ризиками та розширенню електронних сервісів контролю.

6. Існуюча система управління ризиками в Україні перебуває на етапі складної інституційної трансформації, де прогресивні міжнародні стандарти Кіотської конвенції стикаються з низкою практичних деформацій. Проведена оцінка свідчить, що ключовими бар'єрами на шляху підвищення ефективності СУР виступають надмірна формалізація автоматизованих профілів ризику в АСАУР, яка генерує значну кількість хибнопозитивних спрацьовувань і перевантажує митні пости, а також інформаційна асиметрія й обмеженість каналів міжвідомчої взаємодії. Таким чином, подолання цих проблемних аспектів через модернізацію аналітичних алгоритмів та усунення суб'єктивно-корупційних чинників є першочерговою умовою для забезпечення належної селективності митного контролю та раціонального розподілу ресурсів Державної митної служби.

7. Ухвалення Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» заклало підвалини для системного реінжинірингу митної інфраструктури України відповідно до філософії Митного кодексу ЄС. Запровадження класичного інституту двовимірного митного представництва, уніфікація критеріїв для отримання митних авторизацій та дебюрократизація внутрішньовиробничої логістики суттєво знижують адміністративний тиск на бізнес і наближають вітчизняні процедури до кращих європейських аналогів. Таким чином, послідовна реалізація цих законодавчих новел разом із наданням дієвих преференцій для АЕО та оптимізацією обліку часу в електронних чергах виступає стратегічною передумовою для успішного інтегрування України до єдиного митного простору європейської спільноти.

8. Розвиток концепту «електронної митниці» (e-Customs) є головним драйвером деперсоналізації та прискорення транскордонних формальностей. Успішне функціонування вебпорталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», інтеграція до загальноєвропейської комп'ютеризованої системи NCTS та

впровадження цифрового інструменту «єЧерга» довели свою спроможність оптимізувати логістичні процеси й мінімізувати корупційні ризики. Таким чином, подальше масштабування цифрових реформ через посилення кібербезпеки, модернізацію серверного обладнання Держмитслужби та впровадження технологій штучного інтелекту для аналізу даних дозволить сформувати безпаперове, прозоре та високотехнологічне митне середовище світового рівня.

9. Зміщення фокусу з етапу безпосереднього оформлення на кордоні на післядеклараційний етап (пост-митний аудит) є безальтернативним шляхом лібералізації легальної торгівлі при збереженні високого рівня фіскальної безпеки. Ефективність такої моделі безпосередньо залежить від створення замкненого аналітичного циклу зворотного зв'язку між підрозділами аудиту та СУР, інтеграції баз даних із податковими органами, а також розвитку інститутів комерційного самоаудиту (self-assessment) і моніторингу трансфертного ціноутворення в межах стратегії BEPS. Таким чином, розширення інструментів контролю після випуску товарів у поєднанні з переходом до інтелектуального динамічного профілювання в АСАУР забезпечить створення справедливого партнерського середовища для бізнесу та надійний захист економічних інтересів держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України : Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page18>.
2. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 15.08.2022 № 2510-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2510-20#Text>.
3. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу від 16.01.2024 № 10411. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43539>.
4. Бережнюк І. Г. Європейський досвід імплементації інформаційних систем ICS, ECS, NCTS в контексті забезпечення національної безпеки співтовариства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 4. Т. 1. С. 117-121.
5. Бешлей Т. І. Удосконалення митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Технології та суспільство: взаємодія, вплив та трансформація* : зб. наук. пр. з матеріалами II Міжнар. наук. конф., м. Львів, 24 лип. 2024 р. Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 60-62.
6. Білуха М. Т., Микитенко Т. В. Митний контроль: організація і методологія. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 1 (64). С. 181-187. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnuodpsu_2014_1_26.
7. Бороденко Т. М. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. С. 132-139.

8. Брендак А. І. Імплементация інформаційних технологій в контексті функціональної розбудови системи управління митними ризиками. *Митна безпека*. 2020. Вип. 4. С. 10-19.

9. Брендак А. І. Митний контроль пасажирських переміщень через авіаційні пункти пропуску: формування організаційно-розпорядчих основ механізму аналізу ризиків. *Митна безпека*. 2018. Вип. 2. С. 46-56.

10. Бугель Ю. В., Чекаловська Г. З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 31 (70). № 4. 2020. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_4/31_70_4_2/20.pdf.

11. Вдовіна Г. Проблеми та перспективи здійснення митного контролю в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Одеса : ОНЕУ. 2020. № 1-2 (274-275). С. 80-92.

12. Гарашук В.М. Дмитрик О.О., Федчишин С.А Переміщення товарів через митний кордон України: оновлення змісту основних категорій. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 198-210.

13. Герчаківський С. Д. Митна справа : навч. посіб. Тернопіль : Вектор, 2020. 316 с.

14. Годованець О. В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 159-163.

15. Годяк А. І., Ілюшик О. М., Павлович-Сенета Я. П. Митне право України : навч. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2017. 308 с.

16. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 198 с.

17. Дьяченко О. В., Вишинська Т. Л., Литвин С. М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. Том 1. С. 218-227.

18. Єроменко А. Р. Вплив воєнного стану на митне регулювання транзиту товарів через кордон України. *Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems* : XVI International scientific and practical conference, 27-29 March 2024, Valencia, Spain. International Scientific Unity, 2024. P. 80-82. DOI: <https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/2397>.

19. Єфімова Г. В., Побережець О. О. Зовнішньоекономічна діяльність України в умовах воєнного стану. *Economic Synergy*. 2024. № 2. С. 63–84. DOI : <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-5>.

20. Запобігання митним правопорушенням: охорона і захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка. Ірпінь ; Хмельницький : ФОП Стрихар А. М. 2017. 323 с.

21. Захожай К. В., Рудик Н. В., Сивульська Н. М. Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди. *Проблеми економіки*. 2024. № 1 (59). С. 112-120. DOI : <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-1-112-12>.

22. Капітанець С. В., Руда Т. В. Удосконалення підходів у використанні системи управління ризиками у сфері постмитного контролю. *Сталий розвиток економіки*. 2024. 1 (48). С. 351-359.

23. Керування ризиками в митній справі: теорія й досвід : монографія / за заг. ред. І. В. Несторишена, В. А. Туржанського. Ірпінь ; Хмельницький, 2018. 302 с.

24. Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2021. №35. С. 42-46.

25. Комаров О. В. Механізми адміністрування митних ризиків в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 ; Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2017. 198 с.

26. Комаров О. В. Управління ризиками як сучасний метод митного контролю. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2018. № 2 (19). С. 176-182.
27. Кормич Б. А., Біленець Д. А. Режим зони митного контролю: адміністративно-правові основи : монографія. Чернівці : Технодрук, 2017. 180 с.
28. Костенко А. О. Управління ризиками в митному контролі після випуску товарів. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 1. С 40-48.
29. Костишин Ю. С. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави : дис. д-ра філос. наук. Житомир, 2021. 244 с.
30. Костишин Ю. С. Концептуальні засади дослідження митного контролю. *EUROPEAN COOPERATION*. 2020. Vol.1 (45). С. 51-62.
31. Кривіцький В. Б. Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України : дис. ... канд. екон. наук / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2019. 268 с.
32. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Терлецька В. О. Митна справа : підручник. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2021. 240 с.
33. Мазур А. В. Організаційно-правові основи митного контролю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 19 с.
34. Митна політика та митна безпека України : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 338 с.
35. Митна справа : підручник / за ред. М. І. Крупки. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 572 с.
36. Митна статистика України : навч. посіб. / П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, В. М. Краєвський [та ін.] ; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 380 с.
37. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / за наук. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 560 с.
38. Моїсеєнко А. Міжнародне митне співробітництво як складова зовнішньоекономічної політики держави. *Митниця*. 2017. № 4. С. 10-12.

39. Мохнар І. В. Підвищення якості митного адміністрування як напрям покращення фінансової безпеки держави. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110). С. 59-63.

40. Неліпович О. В. Система управління ризиками як інструмент спрощення митних процедур в контексті євроінтеграції. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2020. № 4. С. 119-124.

41. Овчінніков О. Питання митної співпраці на східних кордонах Євросоюзу обговорили на міжнародному форумі у Відні. *Митниця*. 2018. № 11. С. 2.

42. Офіційний сайт Державної митної служби України. Статистика та реєстри. <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>.

43. Платонова І. О. Теоретичні засади механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 125-129.

44. Прокопенко В. В. Виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту : монографія. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2018. 336 с.

45. Разумей М. М. Розвиток регіонального ризик-менеджменту відповідно до міжнародних стандартів митного контролю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 1. С. 7-13.

46. Резнік Н., Вербівський С. Митне регулювання логістичних процесів в умовах цифровізації. *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112). С. 117-121. DOI : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-12-112-21>.

47. Сапожник Д. І. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті розвитку інтеграційних процесів. *Актуальні проблеми товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи*. 2024. С. 283-288. DOI : <http://www.tpt.puet.edu.ua/files/zb-conf-2024.pdf#page=284>.

48. Сергійчук В. О. Інформатизація митних органів України: до питання щодо правового регулювання порядку електронного регулювання. *Митна справа*. 2017. № 4. С. 76-84.

49. Система управління ризиками в державній митній справі України : монографія / за заг. ред. О. А. Фрадинського. Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи НДІ ФП УДФСУ, 2019. 228 с.

50. Скибінський О., Сивохіп П. Особливості митного регулювання в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-108>.

51. Соколенко О. Л. Митний контроль товарів, які переміщуються через митний кордон України: оновлений погляд на митно-правову категорію. *Наукові перспективи*. 2024. № 3 (45). С. 979-990.

52. Соколенко О. Л. Принципи митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 3 (21). С. 803-816.

53. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 49-54.

54. Титаренко Л.М. Міжнародна економічна політика України: сучасні виклики та перспективи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 114-118.

55. Ткачик Ф. П., Гуцул І. А. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69). № 5. С. 126-130.

56. Угрин В., Бондаренко Є., Шевчук А. Ефективність роботи митних органів України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2022. № 3. С. 171-182.

57. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. 288 с.

58. Управління митними ризиками: теорія та практика : монографія / за заг. ред. І. В. Несторишена, В. А. Туржанського. Ірпінь ; Хмельницький, 2018. 302 с.

59. Федотов О. П. Адміністративно-правова концепція здійснення державної митної справи: теорія та практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2016. 457 с.

60. Федотов О. П. Організація митного контролю : навч.-метод. посіб. Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 144 с.